

Marta Luty-Michalak
Instytut Socjologii UKSW w Warszawie

Barbara Woźniak, Zaangażowanie religijne a zdrowie w starości. Mechanizmy zależności, wybrane wyniki badań, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015, ss. 142.

Książka pod tytułem *Zaangażowanie religijne a zdrowie w starości* napisana została przez dr Barbarę Woźniak, adiunkta w Zakładzie Socjologii Medycyny Katedry Epidemiologii Medycyny Zapobiegawczej Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przedstawia ona opis badań, które stanowią próbę uchwycenia zależności pomiędzy religią, a stanem zdrowia lub szerzej jakością życia osób starszych w Polsce. Ze względu na postępujący proces starzenia się społeczeństw rozwiniętych, tematyka podjęta w przedmiotowej publikacji jest niezwykle istotna. Przeglądając literaturę przedmiotu, można odnaleźć dużą liczbę artykułów i monografii dotyczących stanu zdrowia osób starszych, jednak, zwłaszcza na gruncie polskim, próżno szukać opracowania dotyczącego zdrowia osób starszych w kontekście ich zaangażowania religijnego.

Pierwsze badania zależności pomiędzy stanem zdrowia, a zaangażowaniem religijnym prowadzone były na gruncie nauk medycznych na przełomie XIX i XX wieku. W tym samym czasie ukazało się słynne dzieło Emile'a Durkheima *Samobójstwo. Studium z socjologii*, w którym badacz starał się dokonać analizy częstości samobójstw w zależności od przynależności religijnej. Współcześnie zagadnienie wpływu religijności na stan zdrowia bywa analizowane na gruncie psychologii, religioznawstwa oraz nauk biomedycznych, rzadziej na gruncie socjologii. Wspomnieć także należy, że nawet wśród przedstawicieli wyżej wymienionych dyscyplin naukowych prowadzących badania nad stanem zdrowia ludności, wpływ religijności jest często pomijany. Wydaje się jednak, że w ostatnich latach idea badania powyższej zależności, obok przyglądania się takim determinantom zdrowia, jak: czynniki społeczne, behawioralne czy epidemiologiczne, ponownie zyskuje popularność zarówno wśród lekarzy, jak i przedstawicieli nauk społecznych. Znaczna część prac poświęconych tej tematyce skupia uwagę na gromadzeniu materiału empirycznego ukazującego ową zależność, zaś niewielu badaczy stara się ukazać, co ona oznacza. Pamiętać należy, że obecnie zależność ta nie jest już podważana, dlatego też zdziwienie budzi fakt, że w Polsce badania na ten temat są jeszcze rzadkością.

Autorka w pierwszych rozdziałach swojej pracy podejmuje rozważania teoretyczne, ukazując wielowymiarową koncepcję zdrowia i jakości życia. Opiera się przy tym na definicjach zaproponowanych przez Światową Organizację Zdrowia oraz wypracowanych na gruncie gerontologii. Następnie prezentuje podejście socjologów do badania religijności oraz opisuje jej główne wymiary, co stanowi punkt wyjścia do określenia społeczno-kulturowego kontekstu religijności społeczeństwa polskiego. Stosunek osób starszych do religii jest odmienny niż stosunek osób młodych. Zgodnie z badaniami CBOS, przytaczanymi przez autorkę, osoby starsze przywiązują większą wagę do religii, postrzegają ją jako czynnik nadający życiu sens, bardziej rygorystycznie przestrzegają zasad dekalogu, a także częściej uczestniczą w różnego rodzaju praktykach religijnych i życiu wspólnotowym (s. 51–55). W związku z powyższym nasuwa się pytanie, czy poziom religijności osób starszych skorelowany jest z ich stanem zdrowia?

Rozdział trzeci kończy rozważania teoretyczne, skupiając uwagę czytelnika na tych funkcjach religii, które mają znaczenie z punktu widzenia badań nad zdrowiem. Rozpoczynając

od analizy wpływu światopoglądu religijnego na poczucie sensu życia przez jednostkę i spostrzeżeń poczynionych na ten temat przez takich klasyków socjologii, jak: Max Weber czy Emile Durkheim, autorka przechodzi do opisu ujmowania problematyki teodycei w pracach współczesnych socjologów. Nie pomija przy tym integracyjnej funkcji religijności i jej znaczenia w budowaniu kapitału społecznego, sięgając do dorobku m.in. Roberta Putnama oraz Jamesa Colemana.

Problematyka poruszana w przedostatnim, lecz kluczowym rozdziale skoncentrowana została wokół społecznych oraz psychologicznych mechanizmów zależności pomiędzy religijnością a stanem zdrowia. Punkt wyjścia stanowi analiza zależności pomiędzy religijnością a stresem. Religijność w znacznym stopniu pozytywnie wpływa na poczucie koherencji i kontroli, a także na percepcję własnej osoby oraz samoocenę. Nie można przecenić jej znaczenia w sytuacjach kryzysowych, takich jak utrata bliskiej osoby, na przykład małżonka. Staje się ona wówczas czynnikiem ułatwiającym adaptację do strat, które związane się z wiekiem i lękiem przed śmiercią. Wspólnota religijna stanowi bardzo często ważne źródło więzi społecznych i wsparcia dla osób starszych, a sama religia odgrywa istotne znaczenie w regulowaniu stosunków międzyludzkich, ze względu na nakaz wybaczenia bliźniemu. Autorka nie zapomniała także o analizie nielicznych przypadków negatywnego wpływu religii na stan zdrowia osób starszych.

Rozważanie teoretyczne podjęte w książce, oparte są na bogatej literaturze przedmiotu, a przytaczane w niej twierdzenia oraz teorie poparte są licznymi badaniami, co bezwzględnie podnosi jej walor naukowy. Omawiana publikacja stanowi cenny wkład w rozwój socjologicznych badań nad wzajemną zależnością pomiędzy stanem zdrowia osób starszych, a poziomem ich religijności. Poruszana w niej problematyka stanowi swoisty zwrot w tego typu rozważaniach, przekierowując uwagę czytelnika z treści psychologicznych i medycznych na kwestie społeczne.